

РЕДУПЛІКОВАНІ ПРИСЛІВНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ СЛОВОТВІРНІЙ СИСТЕМІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню словотвірних моделей редуплікованих прислівників. Проведено аналіз редуплікації як способу творення прислівників у сучасній українській мові, розглянуто повну, неповну, дивергентну редуплікацію прислівників, схарактеризовано сталі редупліковані прислівники. Визначено та проаналізовано словотвірні моделі якісно-означальних, кількісно-означальних прислівників, прислівників способу дії, обставинних прислівників часу, місця. Доведено, що в сучасній українській літературній мові редуплікація прислівників – потенційно продуктивний спосіб творення. Редупліковані прислівники відрізняються від інших редуплікованих іменників, прикметників, дієслів ритмічністю, римованістю, експресивністю, різноманітністю словотвірних моделей. Під час дослідження використано описовий метод, метод компонентного аналізу, метод моделювання.

Ключові слова: редуплікація, редупліковані прислівники, редупліковані слова, словотвірна моделі, спосіб творення.

REDUPLICATED ADVERBS IN THE UKRAINIAN WORD-FORMATION SYSTEM

Summary. The article is devoted to word-forming models reduplicating adverbs. An adverb is a lexical-grammatical class of indeclinable words with the categorical meaning of non-procedural manner, marks of non-procedural features, sometimes features of the subject, the circumstances in which the action occurs. An adverb is a historical class of words that are formed in both morphological and non-morphological ways. In modern Ukrainian language, the adverb reduplication is a potentially productive way of coining new words. Reduplication is not only the repetition of the reduplicated sound composition, but it is also the repetition of adverbs antonymy and synonymy. The analysis of reduplication as a way of creation of adverbs in the modern Ukrainian language was done. The complete, incomplete, divergent adverb reduplication was studied. The reduplicated adverbs set expressions were characterized. Identified and analyzed word-formation models quality-attributive adverbs (Adv1-Adv1, Adv1-pref (пре) Adv2, Adv1 suf (-яч-)-Adv1 suf (-яч-), Adv1 suf (-еньк-)-Adv2, Adv1-Adv2 suf (-еньк-), Adv1-Adv2 suf (-ісінк-), Adv1 suf (-еньк-)-Adv1 suf (-еньк-), Adv1 suf (-есеньк-)-Adv1 suf (-есеньк-)), the quantitative and attributive adverbs (Adv1 suf (-ечк-)-Adv1 suf (-ечк-), adverbs of manner (pref (спід) Adv1-Adv2, pref (на) Adv1-Adv2, Adv1-pref (на) Adv2, pref (по) Adv1-Adv2, Adv1-part(не)-Adv1), Adv1- prep (на)-Adv, Adv1- prep (о)-Adv1, Adv1- prart (що)-Adv1, Adv1- prart (а)-Adv1), adverbs of time (Adv1 suf (-есеньк-)-Adv2, Adv1- pref (по-) Adv2 suf (-есеньк-), adverbs of place (Adv1 suf (-ісінк-)-Adv2, Adv1 -Adv2 suf (-ечк-)). In the Ukrainian language, triplicate adverbs of quality-attributive, the quantitative and attributive, time, local semantics, manner (Adv1-Adv1-Adv1) can be formed. Reduplicated adverbs function in the literary text as expressive units that allow to reproduce a larger amount of information, both semantic and emotional, evaluative, expressive, express the inner world, and psycho-emotional state of the characters. Reduplicated adverbs differ from other reduplicated nouns, adjectives, and verbs by rhythm, rhyme, expressiveness, variety of word-formation models. The descriptive method, method of component analysis, and a modeling method were used in this study.

Keywords: reduplication, reduplicated adverb, reduplicated words, word-formation model, way of coining new words.

Постановка проблеми. Категорія повторюваності – це складне лінгвістичне явище, в основу якого покладено психологічний феномен людства нагромадження інформації та передання її з покоління в покоління.

Повторюваність – це об'єктивна реальність, яка не залежить від людини. Український народ засвоє з досвідом здатність до повторюваності слів. Наголосимо, що «особливості мови кожного народу визначаються насамперед психотипом її носія, який (психотип), у свою чергу, формується в процесі історичного, геополітичного й культурного розвитку етносу» [12, с. 244].

Учені-лінгвісти здавна вивчали різні аспекти творення складних слів, зокрема редуплікованих слів у грецькій, латинській, у санскриті, у давньогерманських мовах. Першим фундаментальним дослідженням редуплікації вважають монографію німецького мовознавця Августа Пота «Doppelung (Reduplikation, Geminatio) als eines der wichtigsten Bildungsmittel der Sprache,

beleuchtet aus Sprachen aller Welttheile» (1862) [26, с. 11]. В індоевропейських мовах редуплікація стала предметом вивчення з кінця XIX – початку XX століть.

У кінці XX століття мовознавці активно досліджують редуплікацію в контексті вивчення «екзотичних» мов, типологічного узагальнення певних сімей і регіонів, звукосимволізму (редупліковані лексеми, як правило, репрезентують звукосимволічні слова); редуплікацію як феномен у царині сучасних лінгвістичних теорій (зокрема теорії оптимальності) [26, с. 12–13].

Традиційно в українському мовознавстві основні і словоскладання вирізняють як окремі, самостійні і рівноправні способи словотворення. Редуплікація – різновид словоскладання, у результаті творяться похідні лексеми, граматичні форми та стилістичні варіанти слів. У науковій літературі для позначення цього процесу використовуються різні терміни: подвоєння, повтор, парне сполучення, дублювання, геміна-

ція, редуплікація, дуплікація. Незважаючи на широкий діапазон опрацьованих питань, у фонетичній, словотвірній, синтаксичній площині мовної системи недостатньо вивчено нагепер залишається проблема словотвірних та функційних особливостей редуплікованих прислівників в українській словотвірній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні теоретичні аспекти редуплікації досліджували українські мовознавці І. Денисовець, Н. Клименко, А. Нелюба, З. Пахолок, О. Тараненко, Л. Чумак та інші. Серед закордонних лінгвістів, які активно вивчали явище редуплікації, були: Р. Аганін, Н. Алієва, О. Крючкова, М. Мехеда, Ф. Мінлос, О. Оглоблін, Л. Рахінбекова, Ф. Рожанський, О. Федяєва та інші.

Семантична універсальність редуплікації як способу творення слів полягає у відтворенні інтенсивності, повторюваності дії, множинності процесів, інтенсивності ознаки, а також міри й кількості. Цей спосіб словотвору має значення кількості і ступінь градації, який реалізується в різних лексико-граматичних класах у таких модифікаціях: «для предметних значень – це множинність, різноманітність і схожість, для ознаки кількості – це ступінь якості, для процесів – це тривалість і багатократність» [22, с. 166].

В українській мові редуплікація може бути повною (повне повторення редупліканта: складу, морфеми, основи і слова), неповною (часткове повторення редупліканта в редуплікаторі), дивергентною (зі зміною звукового складу редупліканта).

У сучасній українській мові редупліковані слова складаються найчастіше із двох компонентів і творяться за такими моделями: «Subs1-Subs1, Adjec1-Adjec1, Numer1-Numer1, Pron1-Pron1, Verb finitum1-Verb finitum1, Adv1-Adv1, Inter1-Inter1, Adjec1- pref (пре-) Adjec1, Adjec1-Adjec2 suf (-ісіньк-), Pron1-Pron2 suf (-ісіньк-), Adv1-part(не)-Adv1, Adv1-prep(на)-Adv1, Adv1-Adv2 suf (-ісіньк-), Adv1-Adv2 suf (-еньк-), Adv1-pref (пре) Adv1» [21, с. 89].

Заслуговують на увагу дослідження редуплікованих лексем у руслі емоційно-оцінних функцій, у визначенні їхньої поліфункціональності [11]. І. Денисовець характеризує різноманітні функції редуплікованих слів, зокрема емоційно-експресивну, семантичну, граматичну [11, с. 111].

Мета статті. Наразі спробуємо здійснити аналіз редуплікації як способу творення прислівників у сучасній українській мові та визначити словотвірні моделі редуплікованих прислівників, використавши лексикографічні джерела та твори художньої літератури.

Мета дослідження зумовила виконання таких завдань: виокремити основні групи редуплікованих прислівників, визначити словотвірні моделі для кожної групи; з'ясувати функційний потенціал прислівникових редуплікатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В українському мовознавстві осново- і словоскладання – це продуктивні способи словотворення. Одним із різновидів словоскладання є редуплікація («лат. reduplication – подвоєння), повтор, подвоєння – повне або (частіше) часткове повторення кореня, основи або всього слова, іноді афікса без зміни чи з деякою зміною їх звукового складу як спосіб творення нових слів, фра-

зологічних одиниць, синтаксичних конструкцій або як спосіб вираження граматичних значень з семантичним посиленням і експресивним увиразненням цих одиниць» [32, с. 507].

Наголосимо на тому, що редуплікація – це свідоме повторення в межах певного мовленнєвого відрізка однієї й тієї ж мовної одиниці з певною словотвірною, граматичною, семантичною або стилістичною метою. Водночас редуплікація не тотожна звуконаслідуванню, оскільки редупліковане слово має граматичну форму. Традиційно редуплікацію поділяють на повну, часткову, дивергентну. На думку дослідників, «редупліковане слово складається із двох частин: дупліканта і дуплікатора» [1, с. 413].

Зазначимо, що структурна й семантична своєрідність редуплікації зумовлена типологічними особливостями взаємозумовлених відношень, зокрема ієрархічних (будова одиниці), синтагматичних (відношення між собою в мовленні одиниць одного рівня), парадигматичних (способи групування одиниць у різні класи).

Загальновідомо, що прислівник як окремий клас слів усвідомлювався античними філософами (III ст. до н.е.). У працях давньогрецьких граматистів статус прислівника визначено як «прикметник до дієслова» [35, с. 71]. Прислівник – це лексико-граматичний клас невідмінюваних слів із категорійним значенням непроцесуальної ознаки дії, ознаки непроцесуальних ознак, зрідка ознаки предмета, обставин, за яких відбувається дія.

Прислівник – історично сформований клас слів, що твориться як морфологічним, так і неморфологічним способом. У сучасній українській мові редуплікація прислівників потенційно продуктивний спосіб творення.

Дослідниця категорії повторюваності З. Пахолок стверджує, що «появу редуплікації в українській мові можна датувати кін. XVIII–XIX ст., коли відбувалося інтенсивне становлення норм літературної мови на національному ґрунті» [24, с. 36].

Редупліковані лексеми утворюються в українській мові здавна, про це свідчать фольклорні джерела, твори художньої літератури, лексикографічні праці, зокрема у «Словарі української мови» в 4-х томах (1907-1909) подано понад 20 редуплікованих прислівників: «**Віч-на-віч**, нар. Сь глазу на глазъ; лицемъ къ лицу [28, I, с. 243]; «**2) Ген-ген**, нар. а) далеко-далеко; б) очень, сильно» [28, I, с. 279]; «**Геть**, нар. 2) далеко, **геть-геть, далеко-далеко**» [28, I, с. 280]; «**Давним-давно**, нар. очень давно» [28, I, с. 355]; «**Давно, з давнього давна, з давніх давен**. Издавна, сь незапамятныхъ временъ» [28, I, с. 355]; «**Дибки**, нар. *Инша скочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почувла*. МВ» [28, I, с. 381]; «**Де-де**, нар. кой-гдѣ; то тамъ, то сямъ» [28, I, с. 366], «**Де-не-де**, нар. кой-гдѣ» [28, I, с. 367]; «**Звіку**, нар. Сь отриц. не при глаголѣ. Никогда. **Зроду-звіку** козак не був і не буде катом. Ном.» [28, II, с. 132]; «**Зрода, зроду, зроду-звіку, зроду-віку**. 1) Никода еще. 2) Никакъ, никоимъ образомъ» [28, I, с. 184]; «**Ледве**, ледві, ледво, нар. 1) Едва. Чуть, лишь только. *Ледве-ледве дише*. Шевч.» [28, II, с. 352]; «**Ледві(о)-не-ледві(о)**. Едва, едва, сь трудомъ» [II, с. 352]; «**Ледь-не-ледь**, нар. = **Ледве-не-ледве**» [28, II, с. 243]; «**Коли**, нар. 8) **Коли-не**

коли. Изрідка» [28, II, с. 268]; «Навік, навіки, нар. 1) Навіки, навсеґда. У Шевченка еще: *заснути навік-віки*» [28, II, с. 470]; «Рано, нар. 1) Рано. 2) Утромь. **Рано-пораненьку, рано-раненько, рано-вранці**» [28, IV, с. 6]; «Тіль-тіль, нар. Чуть-чуть, едва» [28, IV, с. 265].

У «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка зафіксовані редупліковані прислівники способу дії, часу, місця, які активно функціують у сучасній українській літературній мові.

У прислівниках повна редуплікація полягає в абсолютному повторенні прислівника або форми вищого ступеня порівняння якісно-означального прислівника: А коли спало це козакові на думку, поглянув на піч та посуд і **важко-важко** зітхнув [14, с. 111]; **Довго-довго** сидів отак непорушно Микола [14, с. 65]; – **Тихше-тихше**, заспокоює його Сергеев. – Сядьте! Не хвилюйтесь [2, с. 524].

Неповна редуплікація полягає в частковому повторенні першого компонента: «Ех, **далеко-далеченько** відбився ти, козаче-соколе, від свого гнізда – України...», – сказав собі Микола [14, с. 68]; Ти, любий друже, заговориш **тихенько-тихо** про любов... [36, с. 220]; І, мабуть, **день-денно** чогось таки ждеш, на щось сподіваєшся... [8, с. 391].

Вважають, що дивергентна редуплікація в українській мові зреалізована не тільки в редуплікованих іменниках, напр.: Казна-що пригадували якісь **флігелі-мігелі** [19, с. 120]; Це, безперечно, був один з отих **гариків-мариків**, бо на шиї в нього висіла на ланцюжку підкова [19, с. 68]; Куди там усім гамериканським **вискам-дрискам** [13, с. 45]; **Тюхи-матюхи**, краще б нам доручили... [8, с. 237]; але й у редуплікованих прислівниках зі стилістичною метою гри слів, напр.: Так от, час від часу хочеться кинути все **кудись-розкудись**, піти собі з рушницею на природу, до Сувацького лісу... [37, с. 79]; Хіба що він тепер **явно-славно** спав з нею на широкій господарській постелі... [5, с. 146].

Серед редуплікованих прислівників виокремлюємо сталі редуплікати, що утворені повторенням слова зі службовими частинами мови між ними (прийменниками або частками), напр.: Лиш **де-не-де** над кронами дерев миготіли зорі [33, с. 47]; Серце жадало почути, що це **всього-на-всього** якесь непорозуміння... [9, с. 244]; Знали Дибу вже багато літ і в багатьох ратях сіклися **пліч-о-пліч** із ним [3, с. 147].

Редуплікація може полягати не тільки в подвоєнні звукового складу редупліканта, але й у повторі при антонімії та синонімії прислівників. Для прикладу наведемо зразки антонімічних та синонімічних утворень: Щоб знайти якесь **більш-менш** придатне знаряддя для розширення печери, пішов Микола до струмка [14, с. 66]; Вона **зроду-віку** не подумає виходити заміж... [27, с. 39]; Калина **туди-сюди** крутить головою в голубій косинці [14, с. 68]; **Сяк-так** живем, горя прикупивши [9, с. 220]; Лимар зиркнув **туди-сюди** [9, с. 216]; Мовчи й **нишком-тихенько** вона лежала й на нього дивилася [6, с. 236].

Розглянемо детально вищезазначені словотвірні моделі редуплікованих прислівників в українській мові.

Означальні прислівники вказують на якісну ознаку іншої ознаки, означають спосіб виконання дії, виражають міру або ступінь вияву озна-

ки, характер її інтенсивності, процесуальної або статичної. Найбільшу кількість словотвірних моделей утворюють якісно-означальні прислівники та прислівники способу дії. Якісно-означальні прислівники характеризують дію з боку психічного чи емоційного стану людини, виражають фізичні, фізіологічні властивості людини (здорової, хворої, виснаженої), вказують на ознаку ознак, що сприймається органами чуття, позначають зовнішні параметричні особливості, виражають позитивне чи негативне ставлення до об'єкта. В українській мові 8 словотвірних моделей репрезентують якісно-означальні прислівники:

перша модель – Adv1-Adv1, напр.: Мамина рука витирає їх, а голос **тихо-тихо** заспокоює мене... [30, с. 220]; – Еге ж, – **сумно-сумно** дивиться тато у вікно... [30, с. 262]; Поправивши коротенькі коси, отець духовний окинув клас і **голосно-голосно** запитав... [15, с. 77]; Андрій так само спокійно висипав туди свою пайку і додав **чемно-чемно** словами: «Будь ласка! Беріть-беріть!» [2, с. 108]; Свистун сів на своє місце й **тяжко-тяжко** зітхнув... [2, с. 122];

друга модель – Adv1-pref (пре) Adv2, у якій дуплікатор із префіксом **пре-** виражає високий ступінь вияву ознаки, названої твірним прислівником, та її емоційно-експресивну оцінку, переважно позитивну, напр.: Авжеж, шенята просять їсти, бо згодили, а Пальма їх **добре-предобре** чує... [10, с. 15]; А надворі було **хороше-прехороше!** [20, с. 95];

третья модель – Adv1 suf (-яч-) Adv1 suf (-яч-), напр.: – І женця молодого взяли з собою? – вдова дивиться на мене й **добряче-добряче** усміхається [6, с. 279].

четверта модель – Adv1 suf (-еньк-) Adv2, напр.: І на єдиную свою та мати дивиться і плаче **тихенько-тихо** [36, с. 326];

п'ята модель – Adv1-Adv2 suf (-еньк-), напр.: І **тихо-тихесенько** я промовляла: «Сон літньої ночі! Мені тебе жаль!» [34, с. 56];

шоста модель – Adv1-Adv2 suf (-ісіньк-), у якій дуплікатор із суфіксом **-ісіньк-** виражає посиленій ступінь зменшеної ознаки й одночасно є носієм насиченої експресивності позитивного характеру, напр.: За хвилину все було **чисто-чистісінько** [19, с. 59];

сьома модель – Adv1 suf (-еньк-) Adv1 suf (-еньк-), напр.: І ми **тихенько-тихенько** почали вибиратися із чагарів [30, с. 277];

восьма модель – Adv1 suf (-есеньк-) Adv1 suf (-есеньк-), напр.: Там стояло всього чотири слова, написаних **дрібнесенько-дрібнесенько** на клаптику цигаркового паперу... [2, с. 430].

Зауважимо, що редупліковані прислівники, в основі яких дуплікант і дуплікатор із суфіксами **-есеньк-**, **-еньк-**, афікси вносять сему здрібнілості у структуру змісту деривата, градація якої в реальних об'єктах зреалізована у зменшено-кількісних вимірах, тому міра якості ознаки ознак, репрезентована прислівником, акцентує увагу мовця на кількісно малих її вимірах.

Поряд із кількісними параметрами атрибутивності суфікси здрібнілості формують у прислівниках експресивно-оцінний відтінок, зокрема «емоційно-забарвлені прислівники із суфіксами **-еньк-**, **-к-**, **-ісіньк-** надають змальованій ситуації додаткового значення ласкавості, пестливості, радості чи задоволення» [11, с. 80].

Прислівники способу дії вказують на те, як саме, яким чином, способом відбувається розгортання чи реалізації дії (спосіб пересування, темп виконання дії, спосіб розташування). Фактичний матеріал об'єднати редульковані прислівники в 11 словотвірних моделей:

перша модель – Adv1-Adv1, напр.: Над головою **ледь-ледь** ворухнуться вже прихоплене холодними світанками і ядерними росами листя [30, с. 169]; Інша скочить та почне вистрибувати **дибки-дибки**, щоб пані не почула [6, с. 35]; А ліва пристяжна, було, голову аж до землі. Курява з-під неї **стовпом-стовпом**... [4, с. 134]; **Насилу-насилу** врятувався [15, с. 44];

друга модель – Adv1-Adv2, напр.: – Все часу нема? То, виходить, **скоком-боком** – і на ковзанку? [30, с. 307];

третья модель – pref (спід) Adv1-Adv2, напр.: І в малий райочок мій **спідтиха-тиха** підкрадешся, наробиш лиха... [10, с. 77];

четверта модель – pref (на) Adv1-Adv2, напр.: А між осокою просунулись **насилу-силу** через гушавину густі лози, високі осокори та верби [20, с. 65];

п'ята модель – Adv1- pref (на) Adv2, напр.: **Просто-напросто** її серце перевтомилося і забажало відпочинку [5, с. 510];

шоста модель – pref (по) Adv1-Adv2, напр.: У камері, **помалу-малу** перелізиши через звалище голих сонних людей, Андрій пробрався до розчищеного вікна... [2, с. 221];

сьома модель – Adv1-part (не)-Adv1, у якій простежується «загальнення двох протилежних поняттів, де друге дорівнює заперечному першому» [17, с. 207], напр.: А ноги вже цвяшками підбиває холод, і **хоч-не-хоч**, а таки мусиш навинути на очі матері [30, с. 108]; А воно, може, й добре так, бо, по-перше, **як-не-як** Бронко там працює... [5, с. 228];

восьма модель – Adv1-prep (на)-Adv1, напр.: А в матері в скрині **всього-на-всього** дві копії з п'ятаком [20, с. 167]; **Віч-на-віч** говорим про минуле [30, с. 90];

дев'ята модель – Adv1-part(a)-Adv1, напр.: – Фінінспектором! І не **тет-а-тет**, не сам на сам, а при людях! [30, с. 364];

десята модель – Adv1-part (що)-Adv1, напр.: Кров ударила Миколі до голови: стиснувши в руці списа, готувався вже він зопалу, **будь-що-будь**, кинутися на ворогів [14, с. 119];

одинадцята модель – Adv1-prep(o)-Adv1, напр.: А може, якоїсь неділі в церкві під час служби вона поверне голову і побачить його **пліч-о-пліч** з собою [5, с. 32].

Прислівники кількісно-означальні означають дію, стан, ознаку з погляду інтенсивності, кількісної градації та репрезентують такі словотвірні моделі:

перша модель – Adv1-Adv1, напр.: Тільки **дуже-дуже** гавкай, щоб нам страшно було [15, с. 23]; **Поволі-поволі** почав розуміти більше [14, с. 25];

друга модель – Adv1-pref (пре) Adv2, напр.: Живіть, бабо Оришко, **довго-предовго**, живіть сто років і ще сто років... [10, с. 77];

четверта модель – Adv1 suf (-ечк-)-Adv1 suf (-ечк-), напр.: – Я тільки **трошечки-трошечки** побуду з вами [30, с. 281];

п'ята модель – Adv1 suf (-еньк-)-Adv1 suf (-еньк-), напр.: Поїхали! Спершу **поволеньки-поволеньки**. Тоді все дужче, дужче... [19, с. 204].

Обставинні прислівники часу виражають часову орієнтацію відносно двох рівних частин доби – «дня» і «ночі» (ранкових, вечірніх годин доби), увиразнюють регулярну повторюваність дії чи події або нерегулярну часову повторюваність. Редульковані прислівники часу об'єднані в 7 словотвірних моделей:

перша модель – Adv1-Adv1, напр.: До сходу сонця, **рано-рано!** [36, с. 457]; **Пізно-пізно!** Ніч уже минає... [6, с. 251]; Ніби вона не жива людина, а дух старовини, що зв'язує теперішнє з **давно-давно** минулим [18, с. 81]; А он **тіль-тіль** проклонувся грибочок, у нього ще й ніжки нема, а шапочка навіть не встигла почервоніти [30, с. 195]; Проти вечірнього неба, де **тіль-тіль** погоріла зоря й небо взялося легеньким буланним кольором... [2, с. 274]; Вони ж ото **тільки-тільки** були лягли відпочити після триденного важкого походу... [19, с. 445]; **Ось-ось** повинні були спалахнути білим цвітом весни [37, с. 159]; Жду я, що вона **от-от** промовить до мене: недурно ж нявкала так любенько вранці [20, с. 159]; Мені вже здавалося, що от **зараз-зараз** (як це завжди буває в пригодницьких романах) ми вийдемо в освітлену печеру... [19, с. 286];

друга модель – Adv1-Adv2, напр.: У неділю **вранці-рано** сине море грало... [36, с. 473]; **Рано-вранці** новобранці виходили за село [36, с. 35];

третья модель – Adv1 suf (-есеньк-)-Adv2, напр.: **Ранесенько-рано** вже зникла рожева мрія моя... [34, с. 56];

четверта модель – Adv1-Adv2 suf (-есеньк-), напр.: **Рано-ранесенько** прокинулися вони й ішли у місто на роботу... [6, с. 221];

п'ята модель – Adv1-pref (по-) Adv2 suf (-есеньк-), напр.: **Рано-пораненьку** він виїхав і довго їхав усе полем [6, с. 237];

шоста модель – Adv1 suf (-ісінк-)-Adv2 suf (-ісінк-), напр.: **Ранісінк-оранісінк** піднялась [6, с. 237];

сьома модель – Adv1-part(не)-Adv1, напр.: Над нами зумлилися комарі, біля нас спросоння **коли-не-коли** схлипувала річечка, а над усім світом протікала зоряна імла [30, с. 281].

Зазначимо, що редульковані прислівники часу утворюють синонімічні ряди, зокрема домінанта прислівника **вдосвіта** (дуже рано, перед світанком) представлена членами синонімічного ряду **рано-вранці, вранці-рано, рано-пораненьку, рано-пораненько, рано-раненько, рано-ранісінк-оранісінк, ранісінк-оранісінк, рано-рано** [29, I, с. 135], напр.: А зберуться вони **рано-вранці** на великій галявині під столітнім дубом [25, с. 109]; **Вранці-рано** на калині пташка щebetала... [36, с. 12]; ...Галя у свіжому вінку, рука із рукою з козаком Нарадою пішла до церкви **рано-ранесенько**... [6, с. 227].

Домінанта прислівника **давно** (у далекому минулому) репрезентована редулькованими прислівниками, що виражають певний часовий період життя людини, **за дідів-прадідів, давним-давно; давно** (протягом тривалого часу) **звіку-зроду, зроду-звіку, зроду-віку** [29, I, с. 396], напр.: **З діда-прадіда** була наша Чаплінка українською, і влада в ній мусить бути наша, українська! [9, с. 12]; Вони **від діда-прадіда** з молоком матері всотували секрети свого землеробського ремесла [30, с. 30]; Сатира **давним-**

давно гостювала у «товстелезних» літературно-художніх журналах [15, с. 62]; Отакі капосні люди на кутку, що мені не можна **зроду-звіку** на селі вдержатися: хоч і сьогодні гайда на кубанські стени! [20, с. 159]; Такої любі душі **зроду-віку** ще не бачила! [6, с. 159].

Обставинні прислівники місця виражають просторову локалізацію, вказують на певну фіксовану локалізацію дії або стану в просторі, позначають напрям дії або руху. Прислівники місця об'єднані в 5 словотвірних моделей:

перша модель – Adv1-Adv1, напр.: **І всюди-всюди** порадувало босоного школярство [30, с. 286]; У Києві побували **скрізь-скрізь** [4, с. 257]; А десь у піднебесі, **далеко-далеко**, аж **десь-десь**, аж он там, поза хмарами реве на «яструбкові» мотор [4, с. 58]; Занадто далеко, занадто **ген-ген**, де в леготі-вітрі кучериться клен... [31, с. 138]; І знову здорово запустив, що зринув планер **високо-високо**, а сів десь аж за кущами бузку [25, с. 23];

друга модель – Adv1 suf (-ісіньк-)-Adv2, напр.: **Я прями́сінько-прямо** іду собі [30, с. 307];

третя модель – Adv1-Adv2 suf (-ечк-), напр.: Громадянка Марина **ось-осьдечки** сидить перед вами... [30, с. 373];

четверта модель – Adv1 suf (-есеньк-)-Adv2 suf (-есеньк-), напр.: Добре було жити в світі, а коло його **близесенько-близесенько** сиділа молода козачка у білій намітці... [6, с. 227];

п'ята модель – Adv1- part(не)-Adv1, напр.: Та ще й підстрелять зайця **де-не-де**, та ще й ведмедя викурять з барлоги [16, с. 187].

Обставинні прислівники місця утворюють синонімічні ряди, зокрема домінанта прислівника **далеко** (на великій відстані; на велику відстань) репрезентована членами синонімічного ряду редулькованими прислівниками **далеко-далеко**, **ген-ген**, **геть-геть** [29, I, с. 396], напр.: Галин сон розгулювався і мисльоньки починали блукати і роїтися коло всього доброго та од радісного вперед себе **далеко-далеко**... [6, с. 221]; **Ген-ген** у полі бовзаніє чата [16, с. 191]; Дніпро **геть-геть** собі розкинувся! [36, с. 308]; Сиділи вони та пили, поки сонечко **геть-геть** підбилось вгору [33, с. 444].

В українській мові прислівники якісно-означальні, кількісно-означальні, способу дії, часу, місця можуть утворювати трипліковані слова (Adv1-Adv1-Adv1) із семантикою більшої інтенсивності, множинності, градації, напр.: Отут ви теж гав не ловіть, зразу ж **швидко-швидко-швидко** бийте молоком по пазурах... [4, с. 147]; – **Тихо-тихо-тихо**, – швидко сказав їй швець [36, с. 220]; Так я хочу помилитися, щоб не так прямо все йшло, а щоб **отак-отак-отак**... [4, с. 60]; **Колись-колись-колись** Крим, як відомо, звався Таврія [4, с. 147]; ...так снінь моїх озерце шарлатове лямує оберемок начувань, що **ось-ось-ось** прокинуся... [31, с. 188]; Серце в мене вже тепіпалося, як свинячий хвіст. **Швидше-швидше-швидше!** [19, с. 352]; А чемний, а ввічливий, таких тепер нема. **Де-де-де!** Переводяться такі гарні люди [18, с. 165].

Редульковані прислівники вводяться в текст для вираження ознаки іншої ознаки – процесуальної або динамічної, способу виконання дії, обставин, за яких відбувається дія, зокрема часу, місця, напряму, відстані. Прислівникові реду-

льковані прислівники мають образно-експресивне стилістичне значення, що співвідноситься зі сферою чуттєво-образного сприймання мовців, слугують для створення зорових та слухових образів у художніх творах:

1) при описі зовнішності людей, змалюванні їхніх дій, рухів, фізичного, психоемоційного станів, наприклад: Царські очі дивилися кудись **далеко-далеко**, заходили туманом, маліли, і на них звільна, як вечірні сумерки на вікна, опускалися повіки [18, с. 15]; Гетьман схилив голову на стіл і стиснув її **кріпко-кріпко** [18, с. 15]; Однак **ледь-ледь** посміхнувся: він розгадав, що це все значить [2, с. 246]; Кульгавенька така, але **дуже-дуже** хороша [25, с. 305]; Він таки підвівся і пішов, **ледве-ледве** пересуваючи ступні в кругій пилюзі [33, с. 89]; Мабуть, здалека йшов москаль, бо підбився і **насилу-насилу** волік свої притомлені ноги [20, с. 30]; Пісенька якось незавважливо ввірветься, цибабий журавель зостається на дорозі, а Галя засипа в меншого брата на рука. **Нудно-нудно! Холодно-холодно! Темно-темно!** [6, с. 198]; Всесь отерпну, було, од смутку, здерев'янію. Увійду в хату, – там **сумно-сумно**, мов у домовині! [20, с. 95]; Радюкові здалось, що вона журилась. І йому стало **дуже-дуже** їй жаль! [20, с. 183];

2) при змалюванні природи, подій, дій, наприклад: Чудесний ліс. Мішаний. І дуби, великі-великі, в лісі ростуть, і ясенки, і берестки, і сосни. Найбільше дубів та сосон. У тиху погоду в лісі ані шелесне: **тихо-тихо**, тільки флейтою іволга заграє, застукотить дятел, затівлікає щиглик... [4, с. 179]; **Далеко-далеко** на південь засиніли смугою гори, вкриті лісом. Та смужка здавалася на краю неба сизою хмарою, котра **ледве-ледве** висовувалась скраю над степом. Там, у тих горах, стояло велике село Сегединці [20, с. 183]; Надворі було темно, аж чорно. Тільки все небо було засіяне зорями **густо-прегусто**. На вулиці було тих й мертво [20, с. 326]; **Рано-рано**, задовго до того, як сонце вмиється і вистромиться з-за глодового куща по той бік, іде Максим з торбою трусити рибу [21, с. 169].

Редульковані прислівники функціують в художньому тексті як експресиви, уможливають відтворити більший обсяг інформації як змістової, так і емоційно-оцінної, експресивної, увиразнюють внутрішній світ і психоемоційний стан героїв.

Висновки і пропозиції. У сучасній українській мові редулькація прислівників потенційно продуктивний спосіб творення. Редульковані прислівники представлені такими словотвірними моделями: 8 моделей якісно-означальних прислівників, 11 моделей прислівників способу дії, 5 моделей кількісно-означальних прислівників, 7 моделей прислівників часу, 5 моделей прислівників місця.

Редульковані прислівники відрізняються від інших редулькованих іменників, прикметників, дієслів ритмічністю, римованістю, експресивністю, різноманітністю словотвірних моделей: якісно-означальні прислівники (Adv1-Adv1, Adv1-pref (пре) Adv2, Adv1 suf (-яч-)-Adv1 suf (-яч), Adv1 suf (-еньк-)-Adv2, Adv1-Adv2 suf (-еньк-), Adv1-Adv2 suf (-ісіньк-), Adv1 suf (-еньк-)-Adv1 suf (-еньк-), Adv1 suf (-есеньк-)-Adv1 suf (-есеньк-)), кількісно-означальні прислівники (Adv1 suf

(-ечк-)-Adv1 suf (-ечк-), прислівникии способу дії (pref (спід) Adv1-Adv2, pref (на) Adv1-Adv2, Adv1-pref (на) Adv2, pref (по) Adv1-Adv2, Adv1-part(не)-Adv1), Adv1-prep (на)-Adv, Adv1-prep (о)-Adv1, Adv1-prart (що)-Adv1, Adv1-prart (а)-Adv1), обставинні прислівники часу Adv1 suf (-есеньк-)-Adv2, Adv1-pref (по-) Adv2 suf (-есеньк-), обставинні прислівники місця (Adv1 suf (-ісіньк-)-

Adv2, Adv1-Adv2 suf (-ечк-)). В українській мові можуть утворюватися триплікаційні прислівники якісно-означальної, кількісно-означальної, темпоральної, локальної семантики, способу дії (Adv1-Adv1-Adv1). Нові дослідження можуть бути спрямовані у сферу аналізу образно-стилістичних можливостей редулькованих прислівників, триплікованих прислівників.

Список літератури:

1. Alieva N. Reduplication in Southeast Asian languages: Differences in word structures. *Productivity and Creativity. Studies in General and Descriptive Linguistics in Honor of E. M. Uhlenbeck* / Ed. by M. Janse. Mouton de Gruyter. 1998, p. 413–419.
2. Багряний Іван. Сад Гетсиманський. Київ : Наук. думка, 2001. 548 с.
3. Білик І. Не дратуйте грифонів : Роман. Київ : Редакційно-видавничий відділ «Заповіт» МПП «Інформ ВТ сервіс», 1993. 304 с.
4. Вишня Остап. Зенітка : Гуморески, усмішки. Дніпропетровськ : Січ, 1993. 191 с.
5. Вільде І. Сестри Річинські. Роман. Київ : «Дніпро», 1977. 687 с.
6. Вовчок Марко. Оповідання. Казки. Повісті. Роман. Київ : Наукова думка, 1983. 638 с.
7. Гнатюк І. Ф. Благословляла мати на дорогу. Київ : Веселка, 1994. 95 с.
8. Гончар О. Т. Твори : в 2 т. Т. 1 : Людина і зброя. Циклон : романи. Київ : Дніпро, 1983. 583 с.
9. Гончар Олександр. Перекоп : Роман. Київ : Український центр духовної культури, 1997. 339 с.
10. Гуцало Євген. Діти Чорнобиля. Київ : «Україна», 1998. 104 с.
11. Денисовець І. Словотвір і стилістика сучасної дитячої прози. Полтава : ПП «Астра», 2018. 272 с.
12. Жайворонок Н. В. Українська етнолінгвістика : Нариси : Навч. посіб для студ. вищ. нав. закл. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
13. Загребельний П. А. Брухт : Роман. Харків : Фоліо, 2003. 253 с.
14. Злотополець В., Федів І. Життя та дивовижні пригоди козака Миколи на безлюдному острові. Київ : «Ярославів Вал», 2007. 224 с.
15. Ковінька О. І. Не грайте на нервах : Гуморист новели та оповідання. Харків : Прапор, 1983. 167 с.
16. Костенко Ліна : Навчальний посібник-хрестоматія / ідея, упорядкування, інтерпретація творів Григорія Ключека. Кіровоград : Степова Еллада, 1999. 320 с.
17. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. 303 с.
18. Лепкий Б. Мотря. Історична повість у двох томах. Львів : «Дивосвіт», 1998. 420 с.
19. Нестайко В. З. Вибрані твори : В 2-х т. Т. I : Тореадори з Васюківки : Трилогія про пригоди двох друзів. Київ : Веселка, 1990. 495 с.
20. Нечуй-Левицький І. С. Твори : В 3 т. Київ : Дніпро, 1988. Т. I : Дві московки. Рибалка Панас Круть. Баба Параска та баба Палажка. Бідний думкою багатіе / Упорядник Н. Є. Крутькова. 463 с.
21. Ніколашина Т. Редулькати в сучасній українській мові: структура, семантика, функція. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 5. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2017. С. 87–101.
22. Оглоблин А. Матеріали по удвоєнню в мадурском языке. *Языки Юго-Восточной Азии: Проблемы повторов*. Москва, 1980. С. 165–177.
23. Осока Сергій. Нічні купання в серпні: коротка проза. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 224 с.
24. Пахолок З. О. Реалізація категорії повторюваності в українській мові. *Актуальні проблеми лінгвістики : теорія і практика*. Випуск ХХІХ. 2014. С. 32–52.
25. Письменна Л. М. Казки, небом вкриті, а вітром підбиті : Казки. Київ : Веселка, 1990. 325 с.
26. Рожанський Ф. И. Редулькація : Опыт типологического исследования. Москва : Знак, 2011. 256 с.
27. Симоненко В. Півні на рушниках : Оповідання. Щоденник / Упоряд., автор вступ. статті М. М. Ільницький. Львів : Каменяр, 1992. 91 с.
28. Словарь української мови: В чотирьох томах / Упорядник Б. Грінченко. Київ : Наук. думка, 1996.
29. Словник синонімів української мови : В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та інші. Київ : Наук. думка, 1999–2000. Т. 1 – 1040 с. Т. 2 – 960 с.
30. Стельмах М. Твори : В 6-ти т. Т. 1 : Дніпро. 1972. – 662 с.
31. Стус Василь. Дорога болю / упорядник М. Х. Коцюбинська. Київ : «Радянський письменник», 1990. 222 с.
32. Тараненко О. Редулькація / Українська мова. Енциклопедія, редкол. В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблик. Київ, 2000. С. 507–508.
33. Тютюнник Г. М. Твори. Книга 2 : Повісті / упоряд., післямова А. Я. Шевченка. Київ : Молодь, 1985. 328 с.
34. Українка Леся. Твори : В 2 т. Київ : Наук. думка, 1986. 606 с.
35. Чапля І. К. Прислівники в українській мові. Харків : Вид-во Харківського ун-ту ім. О. М. Горького, 1960. 124 с.
36. Шевченко Т. Поетичні твори. 1847–1861. Том 2. Київ : «Дніпро». 1970. 416 с.
37. Щербак Ю. М. Лікарі : роман, повість. Оповідання. Київ : Дніпро, 1990. 623.

References:

1. Alieva, N. (1998). Reduplication in Southeast Asian languages: Differences in word structures. In M. Janse (Ed.), *Productivity and Creativity. Studies in General and Descriptive Linguistics in Honor of E. M. Uhlenbeck*, pp. 413–419. Mouton de Gruyter.
2. Bahrianyi, I. (2001). *Sad Hetsymanskyi [Garden of Gethsemane]*. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)
3. Bilyk, I. (1993). *Ne dratuite hryfoniv [Do not irritate griffins]: roman*. Kyiv: RVV “Zapovit”: MHP “Inform VT servis”. (in Ukrainian)
4. Vyshnia, Ostep. (1993). *Zenitka [Antiaircraft gun]: Humoresky, usmishky*. Dnipropetrovsk: Sich. (in Ukrainian)
5. Vilde, I. (1977). *Sestry Richynski [Sisters Richynski]: roman*. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
6. Vovchok, Marko. (1983). *Opovidannia. Kazky. Povisti. Roman [Story. Tales. Stories. Novel]*. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)

7. Hnatiuk, I. F. (1994). *Blahoslavliala maty na dorohu [Blessed mother on the road]*. Kyiv: Veselka. (in Ukrainian)
8. Honchar, O. T. (1983). *Tvory [Writings]* (Vol. 1: Liudyna i zbroia. Tsyklon). Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
9. Honchar, Oles. (1997). *Perekop [Digging]*: roman. Kyiv: Ukrainskyi tsentr dukhovnoi kultury. (in Ukrainian)
10. Hutsalo, Yevhen. (1998). *Dity Chornobylia [Children of Chernobyl]*. Kyiv: Ukraina. (in Ukrainian)
11. Denysovets, I. (2018). *Slovotvir i stylistyka suchasnoi dytiachoi prozy [Word formation and stylistics of modern children's prose]*. Poltava: Astraia. (in Ukrainian)
12. Zhaivoronok, N. V. (2007). *Ukrainska etnolinhvistyka [Ukrainian ethnolinguistics]: narysy: navch. posib. dla stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv: Dovira. (in Ukrainian)*
13. Zahrebelnyi, P. A. (2003). *Brukht [Junk]: roman. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian)*
14. Zlotopolets, V., & Fediv, I. (2007). *Zhyttia ta dyvovyzhni pryhody kozaka Mykoly na bezliudnomu ostrovi [The life and amazing adventures of the Cossack Nicholas on a desert island]*. Kyiv: Yaroslaviv Val. (in Ukrainian)
15. Kovinka, O. I. (1983). *Ne hraite na nervakh [Don't play on your nerves]: Humorystychni novely ta opovidannia. Kharkiv: Prapor. (in Ukrainian)*
16. Klocheka, H. (Comp.) (1999). *Kostenko Lina [Kostenko Lina]: navch. posib.-khrestomatiia. Kirovohrad: Stepova Ellada. (in Ukrainian)*
17. Kurylo, O. (2008). *Uvahy do suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [Attention to the modern Ukrainian literary language]*. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy". (in Ukrainian)
18. Lepkyi, B. (1998). *Motria [Motrya]: istorychna povist u dvokh tomakh. Lviv: Dyvosvit. (in Ukrainian)*
19. Nestaiko, V. Z. (1990). *Vybrani tvory [Selected works]* (Vol. I: Toreadory z Vasiukivky: Trylohiia pro pryhody dvokh druživ). Kyiv: Veselka. (in Ukrainian)
20. Nechui-Levytskyi, I. S. (1988). *Tvory [Writings]* (Vol. I: Dvi moskovky. Rybalka Panas Krut. Baba Paraska ta baba Palazhka. Bidnyi dumkoiu bahatiie). Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
21. Nikolashyna, T. (2017). Reduplikaty v suchasni ukrainskii movi: struktura, semantyka, funktsiia [Reduplicates in the modern Ukrainian language: structure, semantics, function]. *Studia Ucrainica Varsoviensia*, 5, 87–101. (in Ukrainian)
22. Ogloblin, A. (1980). Materialy po udvoeniiu v madurskom iazyke [Doubling Materials in Madura]. In *Iazyki Iugo-Vostochnoi Azii: Problemy povtorov [Southeast Asian Languages: Repetition Issues]*, pp. 165–177. Moskva. (in Russian)
23. Osoka, Serhii (2016). *Nichni kupannia v serpni [Night swimming in August]: korotka proza. Lviv: Vyd-vo Staroho Leva. (in Ukrainian)*
24. Pakholok, Z. O. (2014). Realizatsiia katehorii povtoriuvanosti v ukrainskii movi [Implementation of the category of repetition in the Ukrainian language]. *Aktualni problemy linhvistyky : teoriia i praktyka [Current problems of linguistics: theory and practice]*, XXIX, 32–52. (in Ukrainian)
25. Pysmenna, L. M. (1990). *Kazky, nehom vkryti, a vitrom pidbyti [Tales covered with the sky and lined with the wind]: kazky. Kyiv: Veselka. (in Ukrainian)*
26. Rozhanskii, F. I. (2011). *Reduplikatsiia: Opyt tipologicheskogo issledovaniia [Reduplication: experience typological research]*. Moskva: Znak. (in Russian)
27. Symonenko, V. (1992). *Pivni na rushnykakh [Roosters on towels]: Opovidannia. Shchodennyk. Lviv: Kameniar. (in Ukrainian)*
28. Hrinchenko, B. (Comp.) (1996). *Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*, vol. 1-4. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)
29. Buriachok, A. A., Hnatiuk, H. M., & Holovashchuk, S. I. et. al. (1999-2000). *Slovyk sinonimiv ukrainskoi movy [Dictionary of synonyms of the Ukrainian language]*, vol. 1-2. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)
30. Stelmakh, M. (1972). *Tvory [Writings]*, vol. 1. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
31. Stus, Vasyl (1990). *Doroha bolii [The road of pain]*. Kyiv: Rad. pysmennyk. (in Ukrainian)
32. Taranenko, O. (2000). Reduplikatsiia [Reduplication]. In V. Rusanivskyi, O. Taranenko, M. Ziablyk (Eds.), *Ukrainska mova [Ukrainian language]: entsyklopediia*, pp. 507–508. Kyiv. (in Ukrainian)
33. Tiutiunnyk, H. M. (1985). *Tvory [Writings]*, (Book 2: Povisti). Kyiv: Molod. (in Ukrainian)
34. Ukrainka, Lesia (1986). *Tvory [Writings]*, vol. 1-2. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)
35. Chaplia, I. K. (1960). *Pryslivnyky v ukrainskii movi [Adverbs in the Ukrainian language]*. Kharkiv: Vyd-vo Kharkivskoho un-tu im. O. M. Horkoho. (in Ukrainian)
36. Shevchenko, T. (1970). *Poetychni tvory [Poetry]. 1847–1861*, vol. 2. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
37. Shcherbak, Yu. M. (1990). *Likari [Doctors]: roman, povist, opovidannia. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)*